

DOKUMENTĀRĀ MANTOJUMA POPULARIZĀCIJAS PRAKSE VALSTS AĢENTŪRAS “АРХИВИ” GABROVAS NODAĻĀ

Popularisation practice of Documentary Heritage at the State Agency “Архиви” Gabrovo Department

Rita Burceva

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, e-pasts: Rita.Burceva@ru.lv

Cvetomira Koičeva (*Цветомира Коичева*)

Valsts aģentūras “Архиви” Gabrovas nodaļa / State Agency “Архиви” Gabrovo Department

Katja Gečeva (*Катя Гечева*)

Valsts aģentūras “Архиви” Gabrovas nodaļa / State Agency “Архиви” Gabrovo Department

Abstract. *The objective of the research is to describe the popularisation experience of documentary heritage at the department of the particular archive in Bulgaria, emphasizing the specific aspects of this practice in order to formulate recommendations for similar activities in Latvia. The methods used in the research: analysis of some individual aspects of popularisation of the documentary heritage based on the normative enactments governing the activity of archives in Bulgaria, case analysis. Popularisation of documents is the body of communication events, which are used to cover a wide circle of persons and institutions. It is directly connected to the social, political, cultural life in the country and region and it is aimed at the reflection of upbringing, educating, cultural, and science matters. Each department of the archive plans and implements the popularisation events of the documentary heritage separately from one another or in cooperation with museums, creative associations, scientific institutions and education establishments, other governmental and public institutions, the mass media, etc. They are initiated in order to introduce or remind the public of any significant events, processes, persons. There are varied forms of exhibition offerings: mobile and stationary, permanent and temporary, taking place in the premises of the archive and in the specifically adopted environment outside of it (in other institutions or outdoors), including in the electronic form. The archive of Gabrovo has substantial experience of work with the student group excursions from the city and the nearby neighbourhood, which require special preparation and ability to communicate with the youth, using understandable and acceptable to them materials and visual aids. Main conclusions: Despite being dully planned, in most cases under the situation of limited resources the popularisation events of the documentary heritage are based on the personal initiative, experience in building contacts and the ability to find some possibilities for improvement of this work through purposeful customer-oriented communication of the employees of the Archive of Gabrovo. It is important to use the personal connections and unforeseen events creatively in the work with the current and potential creators. In the public space the Archive Department of Gabrovo positions itself as an open institution that is ready to cooperate with all organisations and individuals interested for comprehensive and quality satisfaction of all public needs at all levels.*

Keywords: *archival resources, cooperation, popularisation of documentary heritage.*

Ievads

Arhīvu materiālu jeb dokumentārā mantojuma popularizēšana ir viena no galvenajām arhīva darbības formām. Dokumentu pieejamība (tieša un attālināta) un to daudzveidīga izmantošana nodrošina arhīvu saikni ar sabiedrību, paplašinot priekšstatu par uzkrāto dokumentāro mantojumu un arhīva darba nozīmi.

Sabiedrībai demokratizējoties, paplašinās dokumentu izmantošanas iespējas dažādiem mērķiem, un arhīviem šajā ziņā ir izvirzīti savi uzdevumi. Pirmkārt – palielināt sabiedrības izpratni un veicināt informētību par arhīva kā institūcijas nozīmi un funkcijām. Otrkārt – sagatavot pieejamā veidā arhīva dokumentus, t.sk. digitalizējot, un informāciju par tiem atbilstoši sabiedrības interesēm. Arhīvu un tajos uzkrāto dokumentu popularizācija tiek veikta, organizējot informatīvos pasākumus un komunikācijas aktivitātes, un to mērķauditorija ir kā privātpersonas, tā arī sabiedriskās, valsts un pašvaldību institūcijas. Arhīvos uzkrāto dokumentu popularizācijas

pasākumi ir tieši saistīti ar norisēm sociālajā, kultūras, politiskajā dzīvē, vienlaikus tiek domāts par audzināšanas, izglītības, zinātnes, kultūras un citiem jautājumiem.

Pētījuma mērķis ir raksturot dokumentārā mantojuma popularizācijas pieredzi vienā atsevišķā valsts arhīva nodaļā Bulgārijā, akcentējot šīs ārzemju vēstures liecību saglabāšanas institūcijas prakses specifiskos aspektus.

Pētījumā izmantotās metodes: Bulgārijas Republikas arhīvu darbību reglamentējošās normatīvās bāzes atsevišķu aspektu (dokumentārā mantojuma popularizācijas jomā) analīze, kas atklāj vispārējo iestādes funkcionalitāti, un monogrāfiskā metode, kas aptver ne tikai pētāmā objekta apsekošanu, bet arī parādības rādītāju detalizēšanu.

Pētījuma objekta un normatīvās bāzes raksturojums

Bulgārijas Republikas Valsts aģentūra “Arhīvi” (turpmāk tekstā – VAA) ir iestāde, kas realizē valsts politiku vēsturiski nozīmīgu arhīva dokumentu vākšanas, uzglabāšanas, sistematizācijas un izmantošanas jomā. 2007. gadā pieņemtajā likumā par Nacionālo arhīva fondu (“Закон за Националния архивен фонд”) definēts iestādes tagadējo nosaukumu “Държавна агенция „Архиви”” un statusu. VAA galvenās funkcijas: nacionālā arhīva fonda veidošana un uzturēšana, operatīva funkcionālā, administratīvā, personālvadības, kā arī dokumentu meklēšanas, vākšanas, saglabāšanas un izmantošanas metodiskā atbalsta vadība un kontrole visās arhīva reģionālajās struktūrvienībās un nodaļās. Veicot savas funkcijas, VAA balstās uz likumības, pieejamības, atklātības, atbildības, sadarbības un profesionalitātes principiem. (Закон за Националния архивен фонд, 2007: 1-3).

Par Bulgārijas valsts arhīvu sistēmas veidošanās pirmsākumu var uzskatīt Nacionālās padomes 1951. gada 10. oktobrī izdoto dekrētu Nr. 515, ar ko likumā nostiprināta Bulgārijas Tautas Republikas valsts arhīva esamība. Tajā noteikti būtiskākie centralizētas arhīvu sistēmas darbības principi un attiecības starp šo iestādi un dažādu valsts un pašvaldību, kā arī privāto uzņēmumu arhīviem, noteikta kārtība, kādā izskata dokumentu uzglabāšanas termiņus. Pamatojoties uz šo dekrētu, tika izveidota Arhīvu pārvalde valsts Iekšlietu ministrijas ietvaros.

1952. gadā tika izveidots Centrālais Valsts vēstures arhīvs, Bulgārijas Tautas Republikas Centrālais valsts arhīvs un reģionālie valsts arhīvi 12 apgabalu centros. Pēc administratīvi teritoriālās reformas 1959.-1963. g. Bulgārijā pavisam kopā tika izveidoti 15 valsts reģionālie arhīvi. Laika periodā no 1961. līdz 1992. gadam reģionālie arhīvi darbojās tiešā pašvaldību/tautas padomju pārraudzībā. 1974. gadā tikai izveidots trešais – Centrālais Valsts tehniskais arhīvs. (<http://www.archives.government.bg/>).

Arhīvu materiālus uzglabājošā iestāde vairākkārt mainījusi savu nosaukumu un pakļautību: 1961. gadā tā pārgāja Kultūras un izglītības ministrijas pārraudzībā, pēc tam – Informācijas un sakaru ministrijas Mākslas un kultūras komitejas vadībā, vēlāk arhīvu darbību koordinēja Ministru padome (kopš 1976. gada iestādes nosaukums bija “Galvenā arhīvu pārvalde”).

Atšķirībā no Latvijas Valsts arhīva, kura darbību pārrauga LR Kultūras ministrija, Bulgārijā pašlaik arhīvi nav pakļauti nevienai ministrijai un darbojas saskaņā ar Ministru padomes (Министерския съвет) pieņemtajiem noteikumiem.

Bulgārijas Republikā ir izveidotas 6 reģionālās arhīva direkcijas (Montana, Sofija, Veliko Trnovo, Varna, Plovdiva, Burgasa), kuru pakļautībā darbojas 4-5 nodaļas lielākajās reģionu pilsētās, kas vienlaikus ir arī administratīvo apgabalu centri. Katru reģionālo direkciju vada un publiskajā telpā pārstāv tās direktors, kas organizē, koordinē un kontrolē arhīva nodaļu darbu visos virzienos: dokumentārā mantojuma apzināšana, komplektēšana, reģistrēšana, saglabāšana, aprakstīšana, izpēte, pieejamības nodrošināšana un izmantošana. Savukārt par nodaļu darbības plānošanu un rezultātiem atbildīgi to vadītāji.

Veliko Trnovas reģionālās direkcijas pakļautībā ir arhīva nodaļas šādās pilsētās: Razgrada, Veliko Trnova, Gabrova, Silistra, Ruse.

Dokumentārā mantojuma popularizācijas aktivitātes plāno un īsteno katra arhīva nodaļa atsevišķi vai sadarbībā ar muzejiem, radošajām apvienībām, zinātniskajām institūcijām un mācību iestādēm, citām valsts un publiskajām iestādēm, masu medijiem utt. Pasākumi tiek

iniciēti, lai iepazīstinātu vai atgādinātu sabiedrībai par nozīmīgiem objektiem, procesiem, personām, kā arī saistot pagātnes un tagadnes notikumus.

Likums par Nacionālo arhīva fondu (sk. 90. punktu) paredz, ka arhīva apmeklētājam ir tiesības un iespēja iegūt savā rīcībā ne tikai faktoloģisko informāciju, ko satur konkrētais dokuments, bet arī tā kopiju vai attēlu uz dažādiem nesējiem.

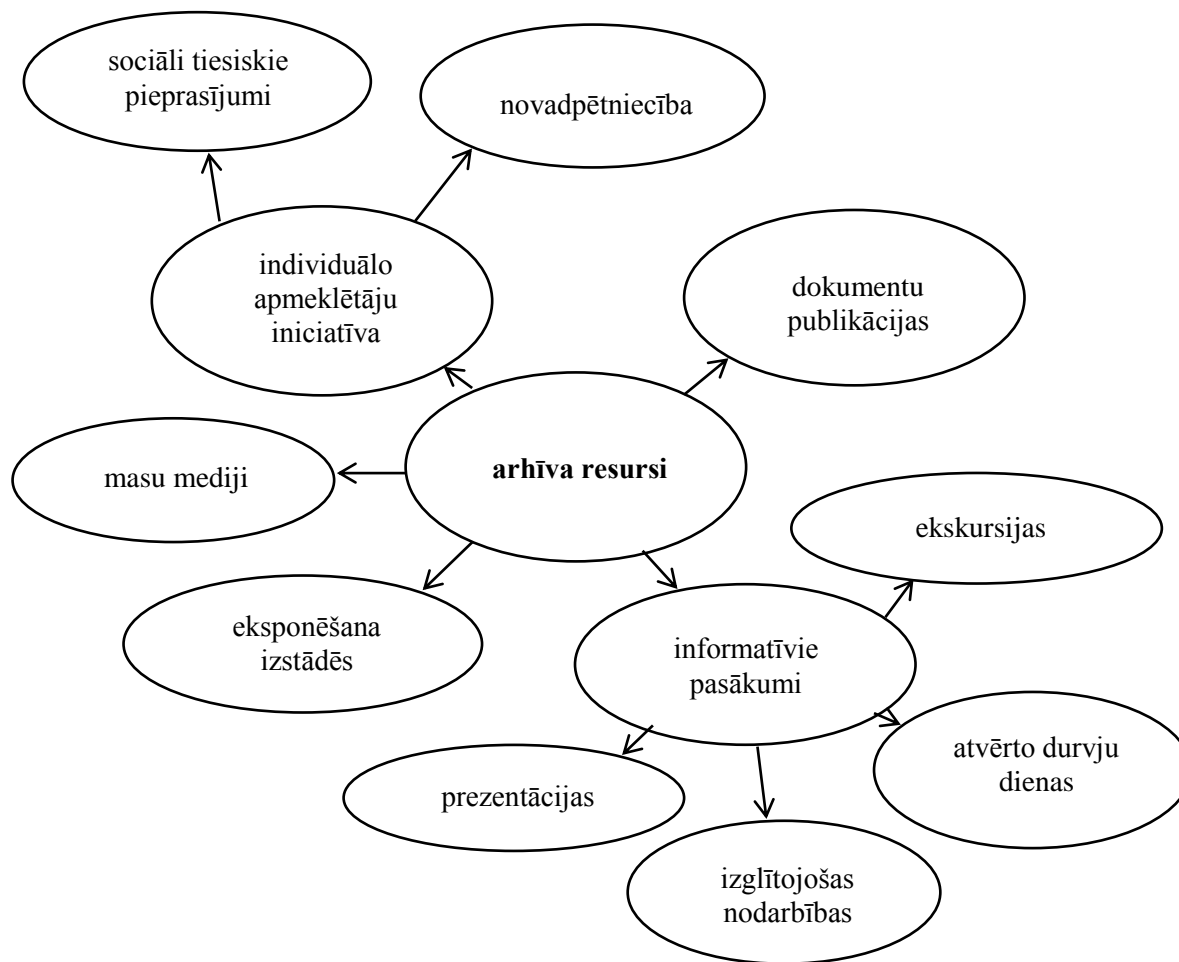
Interneta iespēju izmantošana būtiski atvieglo un uzlabo komunikāciju ar visdažādāko līmeņu mērķauditoriju. Tādēļ Bulgārijā arhīvu darbs tiek orientēts uz to, lai optimizētu administratīvos pakalpojumus iedzīvotājiem, nodrošinātu valdības un biznesa informācijas pieejamību un izmantošanas iespējas iedzīvotājiem. Paralēli tradicionālajiem arhīvu resursu reklāmas pasākumiem pastāvīgi tiek aktualizēts aģentūras mājas lapas saturs, novitāte ir aktivitātes sociālajos tīklos u.c. Taču vienlaikus nozīmīga loma ir arī tradicionālajai izdevējdarbībai (dokumentu kolekciju publikācijas papīra formātā, uzzīņu literatūra, periodika u.tml.), kā arī dokumentāro liecību eksponēšanai izstādēs.

Dokumentārā mantojuma popularizācija VAA Gabrovas nodaļā

Gabrovā valsts arhīvs izveidots 1959. gadā, taču administratīvi teritoriālo reformu un arhīva iekšējo strukturālo pārveidojumu rezultātā kopš 2010. gada tas pastāv kā VAA Veliko Trnovas reģionālās direkcijas nodaļa. Iedzīvotāju apkalpošana tiek nodrošināta lasītavas telpās, kur vienlaikus netraucēti var strādāt 8-10 apmeklētāji. Ir pieejams arī bibliotēkas fonds (1587 vienības), kas aptver speciālo literatūru tādās nozarēs kā vēsture, arhīvniecība; interesentiem te ir pieejamas enciklopēdijas, vārdnīcas, uzzīņu izdevumi, ceļveži, dokumentu krājumi, katalogi, periodiskie izdevumi. Taču būtiskākais resurss, kas tiek piedāvāts sabiedrībai, ir uzkrātie dokumenti (kā autentiski, tā arī kopēti vai digitalizēti). To publiskas izmantošanas iespējas apkopotas un vizualizētas 1. attēlā. Piedāvātais dalījums ir visai nosacīts, jo atsevišķos gadījumos arhīva resursu izmantošana vienlaikus sasniedz vairākus mērķus (piemēram, arhīva sagatavotās dokumentu publikācijas izmanto vēstures pētnieki, savukārt ekskursija var tikt apvienota ar izglītojošu nodarbību u.tml.).

Sociāli tiesisko pieprasījumu apmierināšana un izziņu sagatavošana jau vēsturiski ir bijusi arhīva darbības pamatfunkcija. Šī darba intensitāti nosaka iedzīvotāju pieprasījums un personiskā iniciatīva. Pašu iedzīvotāju interese un aktivitāte determinē arī arhīva dokumentu izmantošanu novadpētnieciskos un dzimtas vēstures veidošanas nolūkos. Šajos gadījumos darbību iniciators ir pats apmeklētājs.

Savukārt arhīvs izrāda iniciatīvu citās situācijās, popularizējot dokumentāro mantojumu. Laika un darbietilpīgs process ir dokumentu publikāciju sagatavošana atbilstoši pieņemtajiem standartiem. Izglītojoša nozīme ir arhīva ekspertu veidotajām publikācijām vietējā presē periodiskajos izdevumos vai citos masu medijos, piemēram, saistībā ar izcilu novadnieku jubilejām vai atceres dienām, pagātnes notikumiem. Speciālas publikācijas tiek sagatavotas, lai informētu sabiedrību par jaunizveidotajiem fondiem arhīva krātuvēs un stiprinātu saikni ar esošajiem un potenciālajiem fondražiem, kuru rīcībā esošie unikālie dokumenti varētu nonākt arhīva krājumā un kļūt pieejami plašākai sabiedrībai. Tomēr jāsecina, ka dokumentārā mantojuma popularizācijas pasākumi ierobežotu resursu situācijā, lai arī tiek savlaicīgi plānoti, lielā daļā gadījumu balstās uz Gabrovas arhīva darbinieku personīgo iniciatīvu, pieredzi kontaktu veidošanā un spēju mērķtiecīgā klientorientētā komunikācijā atrast iespējas šī darba uzlabošanai. Katru gadu dāvināto dokumentu kopumu daudzums arhīva glabātavās palielinās, un tie tiek pievienoti jau esošajiem fondiem, atsevišķos gadījumos pēc ekspertīzes un izvērtējuma veidojot jaunus. Īpatnēja parādība ir t.s. “daļējie fondi”, kad materiālu daudzums nav pietiekams jauna fonda veidošanai, tos nevar pievienot citiem fondiem, taču, ņemot vērā to arhīvisko vērtību, tie tiek iekļauti speciālā reģistrā un ir publiski pieejami, izmantojot dokumentārā mantojuma elektronisko datu bāzi.

1. attēls. Arhīva resursu izmantošanas iespējas

Aktīvākie novadpētnieki, kas regulāri izmanto arhīva resursus, un fondaži, kas dāvina arhīvam vērtīgus dokumentus, tiek godināti īpašos pasākumos. 2016. gadā šādi tika sumināts Veselins Dimitrovs, aizrautīgs novadpētnieks, kas pēc darba gaitu beigām atrodas pelnītā atpūtā un ir pievērsies sabiedriskajai darbībai. Viņš ik svētdienu publisko savus pētniecības ceļā gūtos atklājumus par vēstures aktualitātēm avīzē “100 Бесни” (“100 Ziņas”).

VAA Gabrovas nodaļas veidoto izstāžu piedāvājuma formas ir daudzveidīgas: mobilas un stacionāras, pastāvīgas un pagaidu, arhīva telpās un pielāgotā vidē ārpus tām (citās iestādēs vai ārā), t.sk. arī elektroniskā formātā. Vairākas izstādes ir organizētas, izmantojot gan arhīva, gan Gabrovas pilsētas bibliotēkas, gan muzejā esošos fondus.

Nozīmīga pieredze darbā ar sabiedrību dokumentārā mantojuma popularizācijas kontekstā Gabrovas arhīvā ir pilsētas un tuvējās apkārtnes skolēnu grupu ekskursijas apvienojumā ar izglītojošām nodarbībām, kas prasa speciālu sagatavošanos un arhīva darbinieku spēju komunicēt ar jauniešiem, izmantojot viņiem saprotamus un pieņemamus materiālos un vizuālos līdzekļus. Lai informētu pedagogus par iespēju apmeklēt arhīvu, ir aktivizēta sadarbība ar apgabala izglītības pārvaldi (inspektorātu). Skolas izvēlas arhīva apmeklējuma laiku un paziņo skolēnu skaitu. Arhīva ekspertu pieredze rāda, ka popularitāti guvušas šādas tematiskās ekskursijas: “Virtuālā pastaiga pa Gabrovu” un “Aprīļa sacelšanās 140. gadadiena”. Gada laikā VAA Gabrovas nodaļu šādā veidā ir apmeklējuši 400 skolēni. Bērnu un jauniešu interesi izraisa viss neparastais, un arhīva eksperti labprāt demonstrē darbu ar sabiedriski nozīmīgiem, unikāliem dokumentiem un fotonegatīviem, uzvelkot rokās baltus cimds, stāstot par rakstības izmaiņām vēstures gaitā un izmantotā papīra veidiem, kā arī dokumentu restaurācijas iespējām.

Diskusijām paredzētais laiks nereti pārsniedz plānoto, un tas liecina par bērnu un jauniešu motivāciju iepazīt arhīvu darba specifiku.

Secinājumi

Dokumentārā mantojuma popularizācijas pasākumi ierobežotu resursu situācijā, lai arī tiek savlaicīgi plānoti, lielā daļā gadījumu balstās uz Gabrovas arhīva darbinieku personīgo iniciatīvu, pieredzi kontaktu veidošanā un spēju mērķtiecīgā klientorientētā komunikācijā atrast iespējas šī darba uzlabošanai.

Būtiska ir personisko sakaru un nejaušu gadījumu radoša izmantošana darbā ar esošajiem un potenciālajiem fondražiem, lai paplašinātu dokumentu pieejamību.

Gabrovas publiskajā telpā arhīva nodaļa sevi pozicionē kā atvērtu iestādi, kas gatava sadarboties ar ieinteresētajām organizācijām un personām dažādos līmeņos pilnvērtīgai un kvalitatīvai sabiedrības vajadzību apmierināšanai.

Summary

The objective of the research is to describe the popularisation experience of documentary heritage at the department of the particular archive in Bulgaria, emphasizing the specific aspects of this practice in order to formulate recommendations for similar activities in Latvia. The methods used in the research: analysis of some individual aspects of popularisation of the documentary heritage based on the normative enactments governing the activity of archives in Bulgaria, case analysis.

The State Agency “Archives” (SAA) of the Republic of Bulgaria is the institution that implements the national policy for collection, storage, systematisation and use of the historically significant archive documents. The Law on the State Archive Records adopted in 2007 defined the present name “Държавна агенция „Архиви”” and status. Unlike the State Archives of Latvia, which are under the supervision of the Ministry of Culture of the Republic of Latvia, Bulgarian archives are not under the supervision of any ministry and they operate according to the regulations adopted by the Cabinet of Ministers (Министерския съвет). Popularisation of documents is the body of communication events, which are used to cover a wide circle of persons and institutions. It is directly connected to the social, political, cultural life in the country and region and it is aimed at the reflection of upbringing, educating, cultural, and science matters. The documents stored by the archive are permitted to be used in the premises of the search-room, receiving a copy of the document by mail or a saved text or picture reproduction on a different information carrier, it is allowed to obtain information through the use of traditional and digital media, and in the exhibitions, motion pictures, radio and television broadcasts, etc. Each department of the archive plans and implements the popularisation events of the documentary heritage separately from one another or in cooperation with museums, creative associations, scientific institutions and education establishments, other governmental and public institutions, the mass media, etc. They are initiated in order to introduce or remind the public of any significant events, processes, persons. There are varied forms of exhibition offerings: mobile and stationary, permanent and temporary, taking place in the premises of the archive and in the specifically adopted environment outside of it (in other institutions or outdoors), including in the electronic form. The archive of Gabrovo has substantial experience of work with the student group excursions from the city and the nearby neighbourhood, which require special preparation and ability to communicate with the youth, using understandable and acceptable to them materials and visual aids. Especially much attention in the Archive of Gabrovo is paid to the current and potential creators, who possess some unique documents that can come to the collection of the archive and become available to the wider public. Every year the number of these documents continues to grow, and they are added to the existing collections, in some individual cases following examinations by a body of experts, some new collections are created. One peculiarity is the so called “partial accessions”, when the quantity of materials is insufficient to create a new collection, they also cannot be added to other collections, but considering their archival value, they are included in a special register and are publicly accessible, using the electronic database of the documentary heritage.

Main conclusions: Despite being dully planned, in most cases under the situation of limited resources the popularisation events of the documentary heritage are based on the personal initiative, experience in building contacts and the ability to find some possibilities for improvement of this work through purposeful customer-oriented communication of the employees of the Archive of Gabrovo. It is important to use the personal connections and unforeseen events creatively in the work with the current and potential creators. In the public space the Archive Department of Gabrovo positions itself as an open institution that is ready to cooperate with all organisations and individuals interested for comprehensive and quality satisfaction of all public needs at all levels.

Literatūra un avoti

1. *Държавен архив – Габрово*. (2016). Retrieved: 04.07.2016. <http://www.archives.government.bg/>.
2. *Закон за Националния архивен фонд* (обн. ДВ, бр. 57 от 13 юли 2007 г., изм. ДВ, бр. 101 от 28 декември 2010 г., изм. ДВ, бр. 38 от 18 май 2012 г., изм. ДВ, бр. 15 от 18 февруари 2013 г.). Retrieved: 20.07.2016. http://www.archives.government.bg/uploaded_files/ZNAF-2.pdf.
3. *Наредба за реда за ползване на документите от Националния архивен фонд*. (2009). Retrieved: 20.07.2016. http://www.archives.government.bg/uploaded_files/naredba2.pdf.
4. *Правилник за реда и организацията на използването на архивни документи в Държавна агенция „Архиви”*. (утвърд. със Зап. № 48/ 24.03.2015 г., допълн. със Зап. № 99/25.06.2015 г.). Retrieved: 23.08.2016. http://www.archives.government.bg/uploaded_files/Pravilnik_izpolzvane_final_ALL_26_06_2015.pdf.